

פרק י"ד / אבשלום בירושלים

אין ספק שהנושא המרכזי בפסקה הוא יופיו הנדיר של אבשלום. אין עוד דמות בתנ"ך – לא איש ולא אישה – המתוארים תיאור כזה, וניתן לקבוע שאבשלום הוא האדם היפה ביותר במקרא.⁴ ומתבקשת השאלה: מה ראה המקרא לקטוע את הסיפור כאן בתיאור יוצא הדופן הזה?

רד"ק כתב: "סמוך לסיפור המרד שמרד באביו ספר מה גרם לו זה, כי היה יפה ובכל ישראל לא היה כמוהו ונתגאה ביופיו ובשערו, וחשב כי אין ראוי למלוכה מבני דוד כמוהו ומרד". לדעתו, יופיו של אבשלום מסביר מדוע ראה עצמו ראוי למלוכה ומרד,⁵ כלומר פסקה זו היא מצג לפרק הבא, העוסק במרד אבשלום. על זה הדרך ניתן לומר שהפסקה באה לבאר לא רק את מחשבתו של אבשלום, אלא גם את פשר הצלחתו הגדולה בגנבת לב העם ובהתחלת המרד, שכן ליופיו הייתה, בוודאי, השפעה לא-מבוטלת על העם.

אלא שהצעות אלו נתקלות בקושי ברור: אם באמת הפסקה קשורה למרד אבשלום – מדוע היא מופיעה כאן, באמצע סיפור הבאתו לירושלים, ולא במקומה הטבעי על פי הסבר זה, דהיינו בראשית פרק ט"ו, בתחילת סיפור המרד? מיקום הפסקה באמצע סיפורנו דווקא מרמז, על פי פשוטו, שהיא קשורה בדרך כלשהי גם לסיפור השבת אבשלום.

על כן נראה שלפסקה מטרה אחרת. בפרקנו מתחילה להתעורר שאלה, שתלך ותתחזק במרוצת פרקי אבשלום: מה פשר יחסו המיוחד של דוד לאבשלום? מדוע היו געגועיו של דוד לאבשלום, רוצחו של אמנון, עזים מרגשי האבל על מות אמנון? היאך לא הקהו את הרגשות האלה כל מעשיו החמורים של אבשלום במרד, וביניהם שכיבת פילגשי דוד לעיני כל ישראל? הכיצד לא חרד דוד לפני היציאה לקרב עם אבשלום לדבר זולתי הוראתו לחוס על אבשלום, אף שכבר הכיר בעצמו כי לו נשאר עם אנשיו בירושלים, לא הייתה להם פלטה מפניו (ט"ו, יד)? מה פשר האבל הנורא שהתאבל דוד על בנו האכזר והרשע, אבל שאין לו אח ורע במקרא כולו: "בְּנֵי אַבְשָׁלוֹם בְּנֵי בְנֵי אַבְשָׁלוֹם מִי יִתֵּן מוֹתֵי אֲנִי תַחְתִּיק אַבְשָׁלוֹם בְּנֵי בְנֵי" (י"ט, א)?

דומה, שעל שאלות אלו באה הפרשייה הקצרה שלפנינו לענות. יופיו הנדיר של אבשלום משך את תשומת לבו של דוד, שרגישותו ליופי הייתה השורש לכל פרשת בת שבע (עיין י"א, ב). יופי זה הוא ההסבר של המקרא ליחסו המיוחד

א. יופיו של אבשלום

בשיעור הקודם ראינו כיצד שכנעו יואב והאישה התקועית את דוד, באמצעות משל שיפוט, להשיב את אבשלום לירושלים מבלי להענישו על רצח אמנון, אף שלא הייתה לכך סיבה מוצדקת. ואולם, דומה שדוד עצמו לא חש בנוח עם הצדקה זו, ואף הוא עמד בסתר לבו על הפער שבין המשל לנמשל. משום כך נקט דוד בדרך בעייתית:

(כד) וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ יֹסֵב אֶל בֵּיתוֹ וּפְנֵי לֹא יִרְאֶה וַיֹּסֵב אַבְשָׁלוֹם אֶל בֵּיתוֹ וּפְנֵי הַמֶּלֶךְ לֹא רָאָה:

בכך הפסיד דוד, במידה רבה, משני הצדדים. מצד אחד, הוא לא מצא מנוח לנפשו מגעגועיו לאבשלום, שהרי גם עתה לא ראה אותו. מצד שני, הוא גרם תסכול לאבשלום, כפי שנראה בהמשך.

ואולם, קודם לכן באה כאן תופעה ספרותית מפתיעה. להלן המקרא חוזר ומציין שדוד לא ראה את אבשלום:

(כח) וַיֵּשֶׁב אַבְשָׁלוֹם בִּירוּשָׁלַם שְׁנַתִּים יָמִים וּפְנֵי הַמֶּלֶךְ לֹא רָאָה:

והנה, בין שני הפסוקים החוזרים הללו יש פסקה עצמאית, הנראית כקוטעת לחלוטין את רצף האירועים:

(כה) וּכְאַבְשָׁלוֹם לֹא הָיָה אִישׁ יָפֵה בְּכָל יִשְׂרָאֵל לְהֵלֵל מֵאֵד מִפֶּן רְגֵלוֹ וְעַד קַדְקָדוֹ לֹא הָיָה בּוֹ מוּם: (כו) וּבְגִלְחוֹ אֶת רֹאשׁוֹ וְהָיָה מְקַץ יָמִים לְיָמִים אֲשֶׁר יִגְלַח כִּי כִבֵּד עָלָיו וְגִלְחוֹ וְשָׁקַל אֶת שְׁעָרָאֵשׁוֹ מֵאֲתֵימִים שְׁקָלִים¹ בְּאַבָּן הַמֶּלֶךְ: (כז) וַיִּוָּלְדוּ לְאַבְשָׁלוֹם שְׁלוֹשָׁה בָנִים² וּבַת אַחַת וְשִׁמָּה תָמָר³ הִיא הָיְתָה אִשָּׁה יְפֵת מְרָאָה:

1 משקל זה מוערך כשניים-שלושה ק"ג.

2 פסוק זה קשה, שהרי הוא סותר לכאורה את האמור להלן י"ח, יח: "וְאַבְשָׁלוֹם לָקַח וַיֵּצֵב לוֹ בְּחַיֵּי אֶת מִצְבַּת אֲשֶׁר בְּעֵמֶק הַמֶּלֶךְ כִּי אָמַר אִין לִי בֶן בְּעֵבוֹר הַזִּפְרִי שָׁמִי וַיִּקְרָא לְמִצְבַּת עַל שְׁמוֹ". המפרשים שם העלו שני כיוונים בהבנת העניין. רש"י כתב, בעקבות חז"ל (סוטה יא ע"א), שהיה לו בן, אלא שלא היה הגון למלוכה; אך על דרך הפשט פירושו קשה, שהרי מן הנימוק "בְּעֵבוֹר הַזִּפְרִי שָׁמִי" משמע שלא היה לו בן כלל (עיין למשל בפרשת הייבום, שמטרתו "וְלֹא יִמָּחֶה שְׁמוֹ מִיִּשְׂרָאֵל" [דברים כ"ה, ו]). רד"ק, לעומת זאת, פירש שהיו לו בנים, אך הם מתו. על פי דבריו ניתן לומר, שכשם שנענש דוד על פרשת בת שבע במוותם של שלושה בנים (הבן הראשון מבת שבע, אמנון ואבשלום), כך נענש גם אבשלום – שעבר עברות דומות, אך חמורות הרבה יותר, הן בגילוי עריות (כששכב עם פילגשי אביו, כפי שנראה בפרק הבא) הן בשפיכות דמים – במוות שלושה בנים.

3 קריאת שם בתו של אבשלום בשמה של אחותו נוגעת ללב. אבשלום פרס את חסותו על תמר אחותו, ככתוב: "וַיִּתְּשֵׁב תָמָר וְשִׁמָּה בֵּית אַבְשָׁלוֹם אַחִיהָ" (י"ג, ט); וכאמור, מסתבר שלאחר שאמנון דחה בגסות את בקשתה שיישא אותה לאישה לאחר שאנס אותה, נותרה תמר בבדידות עד סוף ימיה (ראה שיעור 30). נראה שאבשלום, שדאג להנצחת שמו שלו מאחר

שלא נותרו לו בנים (עיין בהערה הקודמת), דאג להנציח גם את שמה של תמר, אחותו האומללה, וקרא לבתו בשמה.

4 גם בני משפחתו ניחנו ביופי מיוחד: כך מספר הכתוב הן על תמר בתו (פס' כז) הן על תמר אחותו (י"ג, א).

5 והוסיף כי אבשלום לא המתין עד שימות דוד כי "אולי שמע כי בלב המלך להמליך שלמה אחרי".

על כל פנים, דומה שאבשלום טועה כאן טעות קשה. עד עתה נראה שיואב בן צרויה עומד לצדו של אבשלום, שהרי הוא היה הגורם המרכזי בהשבתו לירושלים.⁹ כעת אבשלום פוגע בכבודו של יואב, ולא איש כיואב יבליג על פגיעה זו. במעשהו הפך אבשלום את יואב להיות אויבו, שבסופו של דבר גם יביא עליו את מותו. אבשלום אכן היה אדם חזק, אך הוא לא הכיר כי יואב חזק ממנו. תאוות הכבוד של אבשלום העבירה אותו על דעתו, והביאתו להוציא עצמו, בסופו של דבר, מן העולם (עיין משנה אבות פ"ד מ"א). על תופעה זו נעמוד בע"ה גם בהמשך.

ג. הנשיקה

בסופו של דבר יואב נכנע לאבשלום ומביא אותו אל דוד:

(לג) וַיָּבֵא יוֹאָב אֶל הַמֶּלֶךְ וַיִּגְד לוֹ וַיִּקְרָא אֶל אַבְשָׁלוֹם וַיָּבֵא אֶל הַמֶּלֶךְ וַיִּשְׁתַּחוּ לוֹ עַל אַפְיוֹ אַרְצָה לַפְּנֵי הַמֶּלֶךְ וַיִּשַׁק הַמֶּלֶךְ לְאַבְשָׁלוֹם:

שוב נכנע דוד ללחץ. כשם שנכנע להפצרותיו של אבשלום לשלוח אליו את אמנון; כשם שנכנע לתחנוניה של האישה התקועית לחון את 'בנה'; כשם שנכנע לעמדתו של יואב כי יש להשיב את אבשלום – כך נכנע כעת דוד גם ללחץ של אבשלום, והמפגש והנשיקה מהווים למעשה חנינה רשמית.

חוזרת כאן תופעה שכבר עמדנו עליה בפרק הקודם (ראה שיעור 30): חלק מן הטררגדיה של דוד – שהוא מביא על עצמו את צרותיו. גם כאן, כמו בפרק הקודם, חוזר שוב ושוב השורש של"ח (בפס' כט–לג הוא מופיע שש פעמים!), שהוא שורש חטאו של דוד, כפי שהארכנו בעבר (ראה שיעורים 22 ו-30).

אף המפגש עצמו, אין בו חמימות יתרה. דוד אמנם נושק לאבשלום, אך התיאור רחוק מאוד מתיאור מפגש אחר בין אב לבן כעבור שנים רבות, הלא הוא תיאור המפגש בין יעקב ויוסף: "וַיִּפֹּל עַל צְנֹאָרָיו וַיִּבְכֶּה עַל צְנֹאָרָיו עוֹד" (בראשית מ"ג, כט). בסיפורנו אין בכי ולא נפילה על הצוואר, כי אם נשיקה קרה בלבד.

דומה שנשיקה קרה זו היא 'הקש האחרון' ששבר את אבשלום. אבשלום הבין שדוד איננו רואה בו את המועמד

של דוד לבן הזה והתשובה לכל השאלות ששאלנו. לימים יעניק דוד מאותו טעם יחס דומה לבן אחר שלו:

וְאֲדֹנָיָה בֶן חַגִּית מִתְנַשֵּׂא לֵאמֹר אֲנִי אֶמְלֹךְ וַיַּעַשׂ לוֹ רֶכֶב וּפָרָשִׁים וַחֲמִשִּׁים אִישׁ רָצִים לִפְנָיו. וְלֹא עָצְבוּ אָבִיו מִיָּמָיו לֵאמֹר מְדוּעַ כִּכָּה עֲשִׂיתָ וְגַם הוּא טוֹב תֹּאֵר מֵאֵד וְאִתּוֹ יִלְדָה אַחֲרַי אַבְשָׁלוֹם (מ"א א', ה-ו).

אכן, זהו יחס חריג, סבוך וטרגי, ובעטיו ניחתו על דוד צרות רבות. וסביר להניח שהמקרא לא יחסוך מאתנו את פשרו.

ב. הטעות

הושבת אבשלום בירושלים בלא לראות את פני דוד לא הייתה צפויה להסתיים בשלום. ואכן, עם הזמן סבלנותו של אבשלום פוקעת:

(כח) וַיֵּשֶׁב אַבְשָׁלוֹם בִּירוּשָׁלַם שְׁנָתַיִם יָמִים⁶ וַפְּנֵי הַמֶּלֶךְ לֹא רָאָה: (כט) וַיִּשְׁלַח אַבְשָׁלוֹם אֶל יוֹאָב לְשַׁלַּח אֹתוֹ אֶל הַמֶּלֶךְ וְלֹא אָבָה לְבֹא אֵלָיו וַיִּשְׁלַח עוֹד שְׁנֵית וְלֹא אָבָה לְבֹא: (ל) וַיֹּאמֶר אֶל עֲבָדָיו רְאוּ חִלְקַת יוֹאָב אֶל יָדָי וְלוֹ שֵׁם שְׁעָרִים לָכֹו וְהִצִּיתוּהָ בְּאֵשׁ וַיְצַתוּ עֲבָדֵי אַבְשָׁלוֹם אֶת הַחִלְקָה בְּאֵשׁ: (לא) וַיָּקָם יוֹאָב וַיָּבֵא אֶל אַבְשָׁלוֹם הַבֵּיתָה וַיֹּאמֶר אֵלָיו לָמָּה הִצִּיתוּ עֲבָדֶיךָ אֶת הַחִלְקָה אֲשֶׁר לִי בְּאֵשׁ: (לב) וַיֹּאמֶר אַבְשָׁלוֹם אֶל יוֹאָב הִנֵּה שְׁלַחְתִּי אֵלֶיךָ לֵאמֹר בֵּא הִנֵּה וְאִשְׁלַחְתִּי אִתְּךָ אֶל הַמֶּלֶךְ לֵאמֹר לָמָּה בָּאתִי מִגְּשׁוֹר טוֹב לִי עַד אֲנִי שָׁם וְעַתָּה אָרָאָה פְּנֵי הַמֶּלֶךְ וְאִם יֵשׁ בִּי עֹזֶן וְהִמַּתְנִי:

מעשה שרפת חלקתו של יואב מזכיר מעשה שעשה אדם אחר בהקשר שונה לחלוטין: "וַיִּלְךְ שִׁמְשׁוֹן וַיִּלְכַּד שְׁלֹשׁ מְאוֹת שׁוּעָלִים וַיִּקַּח לַפִּידִים וַיִּפֶן זָנָב אֶל זָנָב וַיִּשֶׁם לַפִּיד אֶחָד בֵּין שְׁנֵי הַזָּנָבוֹת בַּתְּנֶה. וַיִּבְעַר אֵשׁ בַּלַּפִּידִים וַיִּשְׁלַח בְּקִמּוֹת פְּלִשְׁתִּים וַיִּבְעַר מִגְּדִישׁ וְעַד קָמָה וְעַד כְּרִם זָית" (שופטים ט"ו, ד-ה). ועוד דבר דומה אחר יש לשני האנשים האלה: שערם הארוך והמיוחד. מסתבר שהמקרא מבקש להדגיש דווקא את הניגוד שבין השניים: שמשון השתמש בכוחותיו המיוחדים לפגוע באויבי ישראל, ואילו אבשלום השתמש בכוחותיו לפגוע בשר צבא ישראל על מנת לקדם את ענייניו האישיים.⁸

6 סמלי הדבר שאבשלום ממתין כאן שנתיים, כפי שהמתין עד רצח אמנון (עיין י"ג, כג). נראה שיש לאבשלום סבלנות, אך היא פוקעת כתום שנתיים.

7 "אל יד" במשמע 'על ידי'.

8 א. עוד על ההקבלה הניגודית בין שמשון לאבשלום עיין להלן פרק י"ח.

ב. אירוע אחר במקרא הקשור בחלקת שעורים קרה לאחד מגיבורי דוד, אלעזר בן דודו, ואף הוא קשור במלחמה עם פלשתים: "וְאַחֲרָיו אֶלְעָזָר בֶּן דָּוִד הָאֲחוּחִי הוּא בְּשִׁלוּשָׁה הַגְּבָרִים. הוּא הָיָה עִם דָּוִד בְּפֶסַח דָּמִים וְהַפְּלִשְׁתִּים נֶאֱסָפוּ שָׁם לְמַלְחָמָה וְתָהִי חִלְקַת הַשְּׂדֵה מְלֵאָה שְׁעוּרִים וְהָעַם נָסוּ מִפְּנֵי פְּלִשְׁתִּים. וַיִּתְּצְבוּ בְּתוֹךְ הַחִלְקָה וַיִּצְלִיחַ וַיִּכּוּ אֶת פְּלִשְׁתִּים וַיִּוָּשַׁע ה' תְּשׁוּעָה גְּדוּלָּה" (דה"א א"א, יב-יד). פעולתו של אלעזר בחלקת השעורים כנגד האויב הפלשתי, אף היא ניגוד להתנהגותו של אבשלום. אמנם בשמ"ב כ"ג, יא-יב מסופר אותו סיפור על חלקת עדשים דווקא;

9 על כן מסתבר שבמקרה זה לא נתכוון המקרא להקבלה ניגודית, שהרי חלקת השעורים נזכרת דווקא בספר דברי הימים, ספר שמתעלם לחלוטין מפרשת אבשלום (ראה שיעור 27).

על העניין המיוחד של יואב בשיבתו של אבשלום אנו למדים מדברי התורה הנמלצים שלו לאחר שהרשהו דוד לעשות כן: "וַיִּפֹּל יוֹאָב אֶל פְּנֵי אַרְצָה וַיִּשְׁתַּחוּ וַיִּבְרַךְ אֶת הַמֶּלֶךְ וַיֹּאמֶר יוֹאָב הַיּוֹם יָדַע עֲבָדְךָ כִּי מִצְּאֹתֵי חַן בְּעֵינֶיךָ אֲדִנִּי הַמֶּלֶךְ אֲשֶׁר עָשָׂה הַמֶּלֶךְ אֶת דְּבַר עַבְדּוֹ עֲבָדְךָ" (פס' כב). ייתכן שיואב ציפה כי אם יהיה קרוב לאבשלום, ואם אבשלום יהיה יורש העצר, יובטח לו מעמדו כשר צבא גם לאחר מות דוד (עם שלמה היה מצבו של יואב מסובך הרבה יותר, עיין מ"א ב'). מכל מקום, במעשהו זה סתם אבשלום את הגולל על יחסיו עם יואב.

למלוך אחריו,¹⁰ ומעתה לא נותרה לו לאבשלום אלא דרך אחת למלכות: מרד.

במרד עצמו נעסוק בהרחבה בפרק הבא. אך כעת עלינו לציין דבר נוסף שאמור להשפיע על החלטתו של אבשלום למרוד. סביר להניח שמצבו הקשה של דוד לא נעלם מעיני העם. פרשת בת שבע (שכפי שראינו בעבר, נודעה, במידה מסוימת, לפחות למקצת המקורבים לדוד) והתנהלותו של דוד מאז אותה פרשה, ובייחוד השתיקה על מעשיו של אמנון והחנינה לאבשלום – כל אלה בוודאי לא הוסיפו לפופולריות של דוד. יתר על כן, מן המעט שהמקרא מספר על התנהלותו של דוד אנחנו רשאים אולי להסיק גם על מה שלא סופר לנו, רצוני לומר: שהכבדות שאִפיינה את מהלכיו של דוד בתוך משפחתו, אִפיינה גם את דרכו בניהול הממלכה; וגם דבר זה לא נעלם מעיני העם. בסופו של דבר, העם היה בשל למנהיג חדש, כריזמטי ויפה תואר מאוד. על רקע זה הצליח אבשלום להרחיב את בסיס הנאמנות של העם כלפיו, כפי שנראה בפרק הבא.

* כל הזכויות שמורות לישיבת הר עציון ולרב אמנון בזק, תש"ע *
* עורך: בעז קלוש *
* *****
* בית המדרש הווירטואלי *
* מיסודו של *
* The Israel Koschitzky Virtual Beit Midrash *
* האתר בעברית: <http://www.etzion.org.il/vbm> *
* האתר באנגלית: <http://www.vbm-torah.org> *
* *
* משרדי בית המדרש הווירטואלי: 02-9937300 שלוחה 5 *
* דוא"ל: office@etzion.org.il *
* *
* לביטול רישום לשיעור: *
* <http://etzion.org.il/vbm/unsubscribe.php> *
* *****

¹⁰ קשה לדעת אם ידע אבשלום על שבועת דוד לבת שבע כי שלמה בנה ימלוך אחריו. שבועה זו נזכרת רק במל"א א', ואין ברור מתי בדיוק נאמרה. משום כך סביר להניח שאבשלום – שלאחר מותו של אמנון היה הבא בתור למלוכה (על העדרו של כלאב, הבן השני, ממאבק הירושה, ראה שיעור 5) – ראה עצמו מועמד ראוי למלכות. אך שתי שנות ישיבתו בירושלים לימדו אותו כי דוד איננו ממהר לראות בו את יורש העצר שלו.